

ДЕРЖАВНА ЕКОЛОГІЧНА ІНСПЕКЦІЯ УКРАЇНИ. ІНТЕГРАЦІЯ ДО ПРИРОДООХОРОННОЇ СПІЛЬНОТИ ЄС

Інститут агроекології і природокористування НААН України

Анотація. Стаття присвячена реформуванню Державної екологічної інспекції України задля інтеграції до природоохоронної спільноти ЄС. Запропоновано розроблення уніфікованих кваліфікаційних критеріїв та нормативів згідно напрямків діяльності працівників екоінспекції, а також систем конкурсного відбору фахівців відповідно до профілю їх роботи. Звертається увага на перевірку професійної обізнаності у процесі підбору кадрів, вказано теми, пов'язані зі знанням законодавства, на які слід акцентувати увагу. У процес кадрового відбору рекомендовано включити психотехнічний і теоретичний тестові випробування та особисту співбесіду.

Ключові слова: Державна екологічна інспекція України, реформування, кадровий відбор

Abstract. The article is devoted to the reform of the State Environmental Inspectorate of Ukraine for integration into the EU environmental community. It is proposed to develop unified qualification criteria and standards in accordance with the areas of activity of environmental inspectors, as well as systems for competitive selection of specialists in accordance with their work profile. Attention is drawn to checking professional awareness in the process of recruitment, and the topics related to knowledge of legislation that should be emphasised are indicated. It is recommended to include psychotechnical and theoretical tests and personal interviews in the personnel selection process.

Keywords: State Ecological Inspectorate of Ukraine, reforms, personnel selection

Вступ

Державна екологічна інспекція України (ДЕІ) покликана виконувати своє основне завдання з контролю та нагляду за тією діяльністю та об'єктами, які можуть негативно вплинути на навколишнє середовище. У країнах європейської спільноти екологічна інспекція виконує ще одне важливе завдання – підвищувати обізнаність та інформувати задля запобігання та уникнення будь-якої шкоди навколишньому середовищу, тим самим сприяє покращенню екологічних показників об'єктів і діяльностей.

Наразі визнано, що Державна екологічна інспекція України не виконує у повній мірі і своє основне завдання – не захищає довкілля, неефективно розпоряджається своїми ресурсами та повноваженнями, є корумпованою. Довіра до неї суспільства і бізнесу втрачена.

Мета роботи – висвітлити необхідність реформування Державної екологічної інспекції України крізь призму інтеграції до природоохоронної європейської спільноти та усунення корупційних складових.

Матеріали та методи. Використано методи аналізу наукових джерел, публікацій природоохоронних організацій, вітчизняних та закордонних державних структур, синтезу та узагальнення для досягнення мети дослідження.

Результати дослідження

Необхідність кардинально змінити підходи до контролю та нагляду, щодо захисту довкілля від шкідливих впливів породила законопроект № 3091 “Про державний екологічний контроль” (2021 р.), що мав на увазі реформу державного екологічного контролю [1]. Важливим стимулом стала перспектива вступу України до ЄС і у зв'язку з цим вимога Європейської комісії щодо необхідності реформування сфери екологічного контролю. Визнаними недоліками у роботі екологічної інспекції є наступні.

Держекоінспекція не працює на попередження негативних наслідків для довкілля, бо не має повноважень терміново реагувати на дії, які несуть загрозу довкіллю та здоров'ю громадян через

бюрократичні перепони, як то тяганина заради дотримання формальностей при підготовці ряду документів. Тобто, наразі ДЕІ лише здійснює перевірки та фіксує як постфактум завдану довкіллю шкоду.

Розповсюджена практика недопуску представників екоінспекції до перевірки роботи газочисних та водоочисних споруд та установок, місць складування відходів тощо. А мізерні розміри накладених за це штрафів проважують аналогічні дії у подальшому, формують відчуття всюдозволеності та безкарності за порушення природоохоронного законодавства.

Інша проблема, на перший погляд не така вже й значна, – недофінансування у сфері польових та лабораторних досліджень. Проте, недозабезпечення лабораторно-інструментальним обладнанням, реактивами та допоміжними матеріалами у результаті виливається у обмежений перелік визначуваних показників якості повітря, води, ґрунту. Як наслідок маємо недостовірні висновки про стан якості довкілля.

Дають про себе знати недоліки професійних знань та спроможностей здійснювати інспекційний контроль на дослідних майданчиках та у лабораторіях екоінспекції. Це проблема корумпованості. Згідно законопроекту [1] реформа ДЕІ неможлива без усунення корупційної компоненти (і це правильно), на що пропонується підвищення рівня прозорості, коли керівництво ДЕІ буде обиратися на відкритому конкурсі і буде піддаватися зовнішньому контролю.

Важливо було б:

- запровадити систему регулярного внутрішнього навчання та інформування працівників установ про діяльність системи інспектування, роботу інших установ, зміни та нововведення у нормативно-правовій базі;
- організувати практичний обмін досвідом з виїздом на об'єкти контролю з іншими територіальними підрозділами;
- створити державну систему централізованого підвищення кваліфікації працівників.

Проте найважливішим є запровадження системи кадрового відбору. Для цього потрібно розробити уніфіковані кваліфікаційні критерії та нормативи згідно напрямків діяльності працівників екоінспекції, а також систему конкурсного відбору фахівців відповідно до профілю їх роботи (спеціалізації).

У цьому процесі доречними були би наступні тестові випробування (у порядку їх реалізації): психотехнічний і теоретичний тест та особиста співбесіда.

Підсумкова кваліфікація (оцінювання) повинна складатися за результатами цих випробувань.

Що варто було би врахувати у психотехнічному тестуванні, так це:

- освіта та її рівні;
- досвід роботи в галузі екології та охорони довкілля або лабораторного контролю, стажування або волонтерства у навчальних центрах або природоохоронних об'єктах;
- додаткове навчання: навчальні курси, вебінари, семінари;
- наукові та науково-публіцистичні праці.

Теоретичні тести повинні торкнутись знання правових питань:

- конституційного права (Навколишнє середовище у Конституції України. Розподіл повноважень у питаннях навколишнього середовища);
- адміністративного права (Кримінальний кодекс: Злочини проти природних ресурсів і довкілля. Злочини, що стосуються охорони рослинного і тваринного світу. Процедура накладення санкцій. Принципи накладення санкцій, терміни та подання).

Безумовно важливою є професійна обізнаність. Тут важливими будуть теми пов'язані зі знанням законодавства про атмосферне повітря, природні та стічні води, відходи; дозволи на викиди та скиди забруднюючих речовин; світлове забруднення, шумове забруднення. Доречним буде введення тем:

- 1) Екологічні плани і програми, їх цілі.
- 2) Перелік основних забруднювачів довкілля. Фізико-хімічні характеристики забруднювачів, напрями їх біологічної дії.
- 3) Законодавство про охорону природи та біорізноманіття. Види, яким загрожує зникнення. Плани збереження та відновлення. Основні ендеміки та інвазійні види.
- 4) Державне законодавство про лісове господарство. Основні породи дерев і кущів, які населяють територію, їх ботанічні та культурні характеристики. Шкідники та хвороби. Комплексні плани боротьби з ними. Відтворення лісів. Основні лісокультурні обробки. Поводження з лісовими відходами. Інвентаризація лісів.

5) Нормативні акти з питань полювання та рибальства. Види дичини та риби, що являють найбільший інтерес, проблеми їх збереження. Технічні плани полювання та інші інструменти планування та управління.

6) Законодавство про лісові пожежі. Надзвичайні ситуації, викликані ними. Профілактика лісових пожеж. Гасіння лісових пожеж: Види лісових пожеж; причини; форми та частини пожежі; рослинне паливо; кліматичні і топографічні фактори; засоби пожежогасіння; прогноз поведінки пожежі. Відновлення вигорілих ділянок.

7) Законодавство про заповідні природні території. Режим охорони. Порушення та санкції. Принципи використання та управління, плани сталого розвитку. Мережа охоронюваних природних просторів. Освіта та екологічне волонтерство.

8) Охорона навколишнього середовища на європейському та міжнародному рівні: Директива 92/43/ЄС «Про збереження природних оселищ та видів природної фауни і флори» [2], програма Natura 2000 [3], Програма LIFE (фінансовий інструмент Європейського Союзу для реалізації заходів із захисту довкілля та боротьби зі змінами клімату) [4], Декларація Ріо-де-Жанейро про навколишнє середовище і розвиток 1992 [5], RAMSAR Convention (Рамсарська конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення) [6], Вашингтонська Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES) [7] тощо.

9) Інтерпретація топографічних планів: масштаби; контурні лінії; умовні знаки. Планові розрахунки: відстані; висоти над рівнем моря. ... GPS та ГІС.

10) Екологічні перевірки: Плани перевірок. Протоколи дій. Ланцюг відповідальності. Адміністративні дії: складання та скасування протоколів, та підготовка звітів ... тощо.

Усі результати відбіркових випробувань кандидатів на посади у екологічних інспекціях та їх професійні характеристики (освіта, практична робота) повинні заноситись до відкритого банку вакансій кандидатів. По завершенні повинні бути виділені списки як обраних кандидатів, так і невибраних членів випробувань у черговості отриманих бальних оцінок, що полегшить у подальшому пошук фахівців на посади, що «відкриватимуться».

Даний порядок відбору кандидатів дасть можливість за потреби перевірити законність підбору на посади, а для громадськості надасть додаткові можливості для контролю за роботою екологічної інспекції.

Комітет Верховної Ради з питань екологічної політики та природокористування у першому читанні затвердив нову редакцію законопроекту про державний екологічний контроль № 3091. Це було ще у 2021 р. Наразі Євроінтеграційний характер законопроекту і включення його до переліку обов'язкових для вступу України в ЄС ще не відкрив йому дорогу до прийняття у якості закону, хоча заяви про введення у дію звучать.

Висновки

Впровадження нового формату Державної екологічної інспекції України, співзвучної з провідними практиками Європейського Союзу, сприятиме активній результативній інтеграції України у європейський простір із захисту довкілля, поверне довіру до контрольних органів з боку бізнесових структур та громадськості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Проект Закону про державний екологічний контроль. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68186 (дата звернення: 21.08.2024).

2. Рекомендація 2001/331/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 4 квітня 2001 року, що передбачає мінімальні критерії щодо екологічних інспекцій у державах-членах. *Official Journal L*. 2001. 118. 41–46.

3. Василюк О.В., Куземко А. А., Борисенко К. А. Проектування і збереження територій мережі Емеральд (Смарагдової мережі): методичні матеріали. Київ: «LAT & K», 2019. С.25.

4. Розробка ключових законодавчих актів щодо охорони біорізноманіття в лісах: адаптація українського законодавства до вимог ЄС / Кагало О та ін. 2015. 265 с. URL: https://wwfeu.awsassets.panda.org/downloads/development_of_legislation_for_biodiversity_protection__ua_.pdf (дата звернення: 21.08.2024).

5. Programme Life. URL: https://cinea.ec.europa.eu/programmes/life_en (дата звернення: 21.08.2024).
6. Суєтнов Є. П. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку (1992). Велика українська юридична енциклопедія. : у 20 т. Харків, 2018. Т. 14. Екологічне право. С. 189–190.
7. Андрусевич А., Андрусевич Н., Козак З. Довідник чинних міжнародних договорів України у сфері охорони довкілля. Львів, 2009. 203 с.

Андрусяк Дмитро Васильович – PhD, молодший науковий співробітник, Інститут агроекології і природокористування НААН України, м. Київ, e-mail: kampodi@ukr.net

Andrusiak Dmytro V. – PhD, junior researcher, Institute of Agroecology and Nature Management, NAAS of Ukraine, Kyiv, e-mail: kampodi@ukr.net